

Vår ref.
25/1118 - 2

Deres ref

Dato
16.05.2025

Høringssvar til Forslag om et forsøk med ungdomsprogram og ny statlig ytelse til deltakere i programmet

Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet) har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering blant annet på grunn av alder og funksjonsnedsettelse. Ombudet har også tilsynsansvar med at norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Vi gir i tillegg veiledning til alle som tar kontakt med spørsmål om likestilling og diskriminering.

Ombudet er generelt positive til det nye forslaget om et ungdomsprogram og en ny statlig ytelse til deltakere i programmet og mener at dette er et viktig tiltak å teste ut, særlig for å unngå unødvendig medikalisering av unge som ikke har behov for utredning eller omfattende helsehjelp, men som likevel trenger bistand for å komme seg videre. Vi vil imidlertid foreslå noen forbedringspunkter ved programmet og knytte noen generelle kommentarer til utenforskap og at dette ikke må ses på som et individuelt problem, men som et resultat av samfunnsskapte barrierer.

Forskjellen mellom funksjonsnedsettelse og nedsatt arbeidsevne

Ombudet vil innledningsvis knytte noen kommentarer til forskjellen mellom nedsatt arbeidsevne og funksjonsnedsettelse. Vår erfaring er at mange arbeidsgivere sliter med å skille disse begrepene fra hverandre og at de antar at funksjonsnedsettelse er lik nedsatt arbeidsevne. Denne antakelsen kan også skje på NAV-kontorer rundt i landet og gjøre at folk ikke blir sett for hvilke ressurser, erfaringer og kunnskap de innehar. Det er derfor viktig å skille mellom disse to begrepene i det nye ungdomsprogrammet.

I noen tilfeller kan det være en sammenheng mellom en funksjonsnedsettelse og nedsatt arbeidsevne, mens i andre tilfeller henger ikke dette sammen. I den forbindelse er ombudet opptatt av å formidle at en funksjonsnedsettelse utløser rettigheter etter likestillings- og diskrimineringsloven, mens redusert arbeidsevne kan utløse rettigheter etter arbeidsmiljøloven og folketrygdloven. En viktig rettighet ved funksjonsnedsettelse er individuell tilrettelegging i arbeidslivet.

Det skal veldig lite til før noe er en «funksjonsnedsettelse» etter likestillings- og diskrimineringsloven. Det er kun helt bagatellmessige eller forbigående forhold som faller utenfor. Som følge av det, er det en del av sakene vi veileder i som er mer diffuse. Det gjelder omfang av plagene vi får presentert, og årsakssammenhengen mellom plagene og den eventuelle funksjonsnedsettelsen. Noen saker handler for eksempel om arbeidsrettslige konflikter hvor perifere helseplager kun er en del av bildet.

Til 3.1.3 – Vilkår for deltakelse i ungdomsprogrammet

Ombudet er positive til at det ikke skal være et vilkår om at deltakeren vurderes å bli i stand til å komme i arbeid eller utdanning uten hjelpemidler eller tilrettelegging fra NAV og at det heller ikke er nødvendig at deltakeren forventes å komme i arbeid eller utdanning på heltid umiddelbart etter avslutningen av programmet. Dette gir mulighet for at personer med ulike behov kan delta i programmet.

Ombudet er også positive til at det i høringsnotatet står at det skal være mulig å kombinere behandling og utredning. Ombudets erfaring er at det er viktig for mange som har utfordringer i samfunnet med noe fleksibilitet, og dette gjelder i like stor grad for statlige programmer, arbeidspraksis, samt ordinære eller tilrettelagte arbeidsforhold.

Ombudet er videre positive til at det ikke skal være krav i ungdomsprogrammet til at det må vurderes om deltakerne har nedsatt arbeidsevne eller ikke. Det er likevel viktig å sørge for at de som har behov for en nærmere utredning og/eller helsehjelp, får dette og at forsøksprogrammet gir rom for individuell tilpasning og tilrettelegging.

Samtidig som det kan være positivt at programmet skal være tilpasset mange ulike målgrupper, mener ombudet også at dette kan skape noe usikkerhet, både blant ansatte på NAV-kontorer og ungdom selv. Slik ombudet forstår det, skal programmet rettes både mot unge som noe er registrert med nedsatt arbeidsevne og som kan komme i arbeid eller utdanning innen ett år, eller som er registrert som ledige med betydelig behov for bistand. Mange unge befinner seg i grenseland mellom «nedsatt

arbeidsevne» og mer generelt utenforskap. Dette kan gi NAV en krevende vurderingsoppgave.

Ombudet mener derfor at det kan være hensiktsmessig at departementet i det videre arbeidet eksemplifiserer og tydeliggjør hvilke grupper som konkret skal omfattes av forsøksprogrammet og hvilken bistand og kompetanse som kreves for å følge disse opp på en god måte. I tillegg vil vi påpeke at dersom programmet skal fungere etter hensikten, må det sikres at de aktuelle NAV-kontorene har særlig god kompetanse på ulike funksjonsnedsettelse og hva som kan være barrierer for deltakelse i arbeid og utdanning, slik at ungdom får den hjelpen de trenger.

Ombudets erfaring om retten til individuell tilrettelegging i arbeidslivet

Ombudet har en veiledningstjeneste der vi gir veiledning til personer som har spørsmål om likestilling og diskriminering. Vi får 2500 henvendelser i året og av disse sakene handler cirka 350 saker om spørsmål om funksjonsnedsettelse og arbeidsliv.

Ombudet får generelt mange spørsmål om tilrettelegging i arbeidslivet. Vår erfaring er at det ofte skal lite tilrettelegging til før mange personer kan fungere i arbeidslivet/i arbeidstrening og at mange arbeidsgivere har lite kunnskap og vilje til å tilrettelegge. Mange personer opplever at de ikke får den tilretteleggingen de har behov for og uttrykker at det er vanskelig å samarbeide med arbeidsgiver om dette.

Dette kan skyldes at arbeidsgiver har lite kunnskap om hva tilretteleggingsplikten omfatter, at tilretteleggingsbehovet er sammensatt eller uklart for arbeidsgiver eller at det er andre forhold på arbeidsplassen som gjør tilrettelegging utfordrende. Noen arbeidsgivere kan også være engstelige for at tilrettelegging vil gi arbeidstakeren en fordel, for eksempel ved å ha et cellekontor fremfor åpent landskap, mens det egentlig handler om å kompensere for allerede eksisterende forskjeller.

Ombudet mener det er viktig at NAV-kontorene som skal teste ut det nye ungdomsprogrammet har mye kunnskap om retten til tilrettelegging – både etter likestillings- og diskrimineringsloven og arbeidsmiljøloven. Ombudet står gjerne til disposisjon i dette arbeidet dersom det er ønskelig.

Ombudet vil avslutningsvis påpeke at mange unge i utenforskap kan ha behov for støtte til å fullføre eller starte på utdanning og at unge som ikke er klar for det, presses til å være i arbeidslivet. For mange vil tett individuell oppfølging i arbeidslivet

være et viktig verktøy, men skal programmet lykkes må det også romme gode alternativer som gjør det mulig å gjennomføre utdanning.

Vi vil også vise til at for å redusere andelen unge som mottar uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger, er det ikke tilstrekkelig med kun individuelle programmer. Ombudet har nylig opprettet et nettverk for ungt innenforskap, der vi jobber sammen med åtte ungdomsorganisasjoner for å finne løsninger på utfordringene knyttet til ungt utenforskap. I nettverket har det blitt diskutert at det er viktig å gjøre noe med de bakenforliggende og strukturelle årsakene til utenforskap, som manglende tilrettelegging i skolen, psykisk uhelse, mobbing og diskriminering. Ombudet mener generelt at det er viktig at ansvaret for utenforskap ikke legges på individet, men at det også jobbes med å fjerne slike samfunnsskapte barrierer.

Ombudet takker for muligheten til å gi innspill og ser frem til å følge departementets videre arbeid og etter hvert erfaringer og resultater med det nye ungdomsprogrammet. Som nevnt, står vi gjerne til disposisjon dersom det er ønskelig med vår bistand om individuell tilrettelegging i arbeidslivet etter likestillings- og diskrimineringsloven.

Vennlig hilsen

Bjørn Erik Thon
likestillingsombud

Martine Guntveit
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.